

Статті

УДК 94:[398.341:643.01](477.85)"18/19"
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2021.06.1322>

ГЕНЕЗА, ТИПОЛОГІЯ ТА ПОШИРЕННЯ ЗРУБНИХ СІННИКІВ У ЗАХІДНИХ КАРПАТАХ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.

Ігор БОЙКО

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3828-1835>

кандидат історичних наук, науковий співробітник,
Інститут народознавства НАН України, відділ соціальної антропології,
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: I.Boyko@nas.gov.ua

Janusz ŁACH

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-8451-5957>

PHD, викладач, Інститут географії та регіонального розвитку,
факультет наук про Землю та управління
навколишнім середовищем,
кафедра регіональної географії і туризму,
вул. З. Цибульського 32, кімната 152, 50-205, Вроцлав, Польща,
e-mail: janusz.lach@uwr.edu.pl

Етнографічної роботи, присвяченої зрубним карпатським сінникам цілого макрорегіону, немає жодної; також відсутня типологія сінників; не вивчена генеза цієї будівлі, що актуалізує наше дослідження. Сінники були поширені на сінокосах, межах, практично не будували їх в садибах, отже представляють собою один з типів сезонних будівель. У сінниках закінчувався процес ферментації й досушування сіна, ночували косарі, пастухи, подекуди сінник перетворювався на тимчасову ватазку колибу, а отже ставав осередком молочної ферми (салашу). У розвідці автори ставлять перед собою мету: проаналізувати морфологічні та функціональні особливості карпатських сінників, розробити їх типологію, з'ясувати генезу та поширення. Об'єктом дослідження є зрубні сінники, а предметом — їхні морфологічні та функціональні риси. Методологічною основою статті є історико-генетичний та крос-культурний аналізи. Робота написана на основі опрацювання архівних джерел (фотоархів Інституту етнології САН та Словацького національного музею), а також аналізу польового матеріалу авторів.

Ключові слова: Карпати, зрубний сінник, стодолка, колібка, фенілія, лучне салашництво, ватазка колиба.

Ihor BOYKO

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3828-1835>

Doctor of Philosophy, Researcher at the Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Department of Social Anthropology, Svobody Avenue 15, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: I.Boyko@nas.gov.ua

Janusz ŁACH

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-8451-5957>

Doctor of Philosophy, lecturer, University of Wrocław, Faculty of Earth Science and Environmental Management, Department of Regional Geography and Tourism, Street Z. Cybulskiego 32, room 152, 50-205 Wrocław
e-mail: janusz.lach@uwr.edu.pl

GENESIS, TYPOLOGY AND DISTRIBUTION OF LOG HAYLOFTS IN THE WESTERN CARPATHIANS IN THE FIRST HALF OF XX CENTURY

Introduction: The authors aim to find out the morphological and functional features of traditional log haylofts in the Carpathians, to develop their typology, to find out the genesis and distribution, basing on the analysis of archival sources and their own field materials. The object of study is a log hayloft; the subject: their design and functional features. The methodological basis of the article is historical-genetic and cross-cultural analysis. The study area includes the Western Carpathians within Slovakia, Poland.

As can be seen from the material, haylofts were not a specialty of the Carpathians, they occurred in many mountainous, foothill, hilly and swampy regions of Central Europe, as well as in the area of mixed forests and taiga of northern and northeastern Europe (Russia, Sweden, and Finland). In the study region, they were located mainly in the Inner Sub-Province of the Western Carpathians (most of Slovakia), locally in the Inner Sub-Province of the Eastern Carpathians (Romania). The analysis allowed the selection of different morpho-functional types of haylofts, to reveal their genesis and distribution. The main types were: a) haylofts — «kolibky» (huts), b) haylofts — «stodolky» (barns). The kolibky (huts) were built on the basis of a vatag's hut (cheesemaker's huts on a dairy farm), stodolky (barns) — on the basis of barns, where sheaves were stored and threshed, and on the basis of a fenced haystack (slc. «plevinets»). In the Carpathians there were also haylofts, which arose on the basis of primitive stables. Thus in the 20th century in different regions of the Carpathians there was both the transformation of the stable into a hayloft and the evolution of the hayloft into a seasonal stable; respectively, there was a transformation of meadows into glades or glades into meadows. The article highlights the features of mountain haylofts, accented markers of the Carpathian region. Carpathian features are: 1) a large percentage of haylofts of the «kolibka» (hut) type; 2) not building walls of stone, roof without rafters; 3) the spread, even in the same areas, of several types; 4) a unique Carpathian phenomenon is the use of a hayloft as a temporary housing and production complex during the temporary transformation of the hayfield into a dairy farm.

Keywords: Carpathians, log hayloft, barn, hut, phenilia, meadow farms, vatag's hut.

Вступ. Гірським регіонам властиве зберігання сіна безпосередньо на луках у різних спорудах та будівлях; однією з таких будівель є зрубний або каркасний сінник¹. Незважаючи на морфологічне різноманіття, поширення їх на великій території Карпат, поліфункціональність, велику роль у традиційному господарстві, вплив на формування карпатського культурного ландшафту, сінники практично залишилися не вивченим явищем, нерозробленою є їх типологія, не вивчена гене́за та поширення, часто, навіть у наукових текстах плутають сінники із сезонними стайнями. Це визначає актуальність нашої статті. *Мета* розвідки — проаналізувати морфологічні та функціональні особливості карпатських сінників. *Завдання:* 1) визначити ареал поширення сінників у Західних Карпатах та поза їх межами; 2) розробити морфологічну типологію сінників; 3) з'ясувати гене́зу походження сінників; 4) на основі крос-культурного аналізу морфологічних та функціональних особливостей сінників виявити специфічні риси Карпатського регіону. *Об'єктом* дослідження є зрубні сінники, а *предметом* — морфологічні та функціональні риси. *Методологічною основою* статті є історико-генетичний та крос-культурний аналізи. *Територія дослідження* охоплює Західні Карпати у межах Словаччини (Банськобистрицький, Жилінський, Тренчинський, Пряшівський, Кошицький, Нітранський, Трнавський краї), Чехії (Злинський край), Польщі (Малопольське, Сілезьке воєводства).

Інформація про сінники містить у працях дослідників традиційного скотарства, лувківництва, краєзнавчих студіях та ін. Однак окремої роботи, присвяченої зрубним карпатським сінникам, нам не відомо. У статті *Типи пастушого життя в Словаччині* В. Кубійович поміж інших типів виділив салашництво лучне, яке представляло собою симбіоз сінокосів та салашів, де кожного року салаш переміщався з однієї луки на іншу, кошаруючи сінокоси тих газдів, які за цю послугу платили ватагові; при цьому зрубний сінник на період салашування ставав ватазької колибою. Робота цікава фотографіями сінників-колиб з Вепорських верхів [1].

¹ Терміном сінник автори окреслюють сіновал — зрубну, рідше каркасну будівлю, призначену для складування сіна і захисту його від атмосферних опадів у процесі зберігання.

У фундаментальній праці С. Голуб-Пацевічової «Пастівництво у Низьких Татрах» авторка зауважила, що у міжвоєнний період у селах Ліптовської улоговини та північних схилів Низьких Татрів стали проявлятися тенденції до перетворення сінників на шопи-фенілії [2].

У кількох своїх працях Я. Подолак так чи інакше торкався функції, розташування та морфології сінників. Зокрема у статті «*Зимове транспортування сіна з гірських лук на західній стороні Великої Фатри*» дослідник описав розташування сінників на схилах масиву, способи виїмання сіна і транспортування до обійсть під час зимового періоду. Етнограф зазначив, що вибиранням й транспортуванням сіна займалися цілі бригади газдів-сусідів (власників лук), адже відстань до села могла перевищувати десять кілометрів [3]. У розвідці «*Традиційне сільське господарство у Словаччині*» дослідник описав обороги, які, як він зазначає, збереглися на Вигорлаті й Буковських верхах та прилеглих районах Лаборецької верховин; зауважив таку особливість як перетворення їх (оборогів) на сінники-сакасти [4].

Я. Ботік у монографії «*Верхня Боца. Нижня Боца: краєзнавча монографія*» зазначив, що там побутувало два типи сезонних будівель на луках: на нижніх — стайні, які склалися зі «стаї» (сл. *staja*), де зимувала худоба, та горища — «шопи» (сл. *šop*), там складали сіно; а на верхніх луках стояли сінники — «шопки» (сл. *šopka*), які не мали стелі [5].

Т. Крафчікова у статті «*Традиційні способи лучного господарення у Нижньому Славкові*» описує розташування, використання та морфологічні особливості сінників (од. *стодулка*) в українському селі Нижній Славков, що розміщується у трикутнику гірських масивів: Левоч-Бахурень-Браніско. Етнографія зупинилася на описі сінників у долині Чорного мочару; зауважила, що сінники робили зрубною технікою з ялиці, вони були майже квадратної форми у поперечному перетині, висота стін коливалася у межах 140—150 см, ширина — від 3 до 3,5 м, а довжина 4—4,5 м, один зі причілков був відсутній або завжди відкритий; сідловидний дах робили на основі висунутої за межі стін на 30—50 см платви, крокв та лат, на які набивали дошки чи гонт. Вміщав такий сінник до чотирьох возів сіна. Багатші газди мали 4—5 сінників, середні 2—3, бідні по одному, інколи лише половину сінника, для цьо-

го на шар сіна одного господаря настеляли смерекові гілки, відтак клали шар другого господаря. Важливою інформацією є те, що сіно зі сінників звозили взимку до стодоли, обмолочені снопи та солому при цьому складали ззовні у стоги, звільняючи місце під сіно [6].

Етнографічні відомості про сінники містяться також у працях А. Марчека [7], І. Зускінової [8], Я. Міхалика [9], К. Медведького [10], Я. Лазоріка [11], Я. Гичко [12] та ін.

Величезний неопрацьований шар фактологічного матеріалу з окресленої тематики міститься у фотоархівах етнографічних установ, зокрема інституту етнології САН [13] та Словацького національного музею [14].

Методологічною основою статті обрано історико-генетичний та крос-культурний аналізи.

Основна частина. Важливою спорудою для зберігання фуражу є сінник — однокамерна зрубна, рідше каркасна будівля без стелі, переважно з двосхилим дахом. Сінник використовується для досушування волокнистого фуражу (сіна, інколи соломи, листя, гілок) й зберігання його у зимовий період. Сіно зі сінника до обійстя вибирали порційно (дво- чи триразово) або одноразово у зимово-ранньовесняний період.

Строкатий, з точки зору природних умов, ареал поширення сінників, водночас відсутність їх в аналогічних географічних регіонах Карпат дозволяють розглядати сінники як результат адаптації до комплексу умов — природних й соціо-культурних. А отже сінники мають певну географічну локалізацію. На території Карпат політико-адміністративна мапа вказує поширення сінників у межах Австро-угорської імперії до XVIII ст., фізико-географічна — на: Фатрансько-татранську область (окрім Боцанської долини та верхів'я Грону), Словацьке Середньогір'я, Словацьке Рудогор'я² та, частково, Словацько-Моравські Карпати й локально Молдавсько-Трансильванські гори³, а також прилеглі височини на південному макросхилі Карпат, горбисті та болотисті місцевості сусідніх богемських і моравських земель (напр. Тшебонська улоговина). Більшість з населених пунктів карпатського регіону було засновано на німецькому праві; в областях поширення сінників площа під сіно-

косами значно переважає площу під пасовиськами, а отже сінники у певній мірі можна вважати маркером лучних культурних ландшафтів регіону. Окрім Карпат та прилеглих територій сінники були розповсюджені також в Альпах та Передальпах, Шумаві, на півночі Динарського нагір'я, у рівнинних, перезвожених областях північної та північно-східної Європи басейнів річок Балтійського, Білого та Баренцевого морів (Фінляндія, Швеція, Росія). Отже, сінники у поширенні серед населення, де вся територія села чітко розділялася на селитьбу⁴ та землі господарського призначення. По мірі зростання чисельності населення, густота забудови в селі змушувала вносити господарські будови за межі двору, особливо це стосувалося будівель, де зберігалися фураж та зерно. Таким чином не лише економили площу під нові житла, але й запобігали пожежам [15, с. 143; 16, с. 542].

Слід звернути увагу на те, що сінники, на відміну від оборогів та більшості стогів, не лише зберігають волокнистий фураж, але й дозволяють заготовляти недосушену траву, що надзвичайно важливо при великій розпарцельованості сінокосів в умовах складного рельєфу — при заготівлі кормів під час найвологіших літніх місяців. Сіно у сінниках не пресується й не набивається, лише укладається, при цьому вагомою конструктивною особливістю більшості сінників є наявність шпар між вінцями.

Надзвичайно важливим чинником, що вплинув на вибір саме цієї моделі адаптації (із застосуванням сінника), на нашу думку, є те, що Внутрішній субпровінції та на її границі із Флішовою областю (особливо у Західних Карпатах) ареалові властиво чергування улоговинного та широко-долинного рельєфу з крутосхилим середньогір'ям й високогір'ям; улоговини і долини якнайкраще підходили до селитьби та ріллі, натомість саме в оточуючих горах знаходилися сінокоси та пасовиська, звідки надзвичайно утрудненим було транспортування сіна у безсніжний період. Карта поширення різних видів сезонних будівель вказує на те, що ареал сінників здебільшого протистоїть ареалові полянських дворів, особливо цілорічного використання (пасовищно-сінокісного, пасовищно-сінокісного-орного), адже у полянських дворах сіно доцільніше зберігати на горіщі стайні або

² Внутрішня субпровінція Західних Карпат.

³ Власне на границі Флішових та Внутрішніх Карпат.

⁴ Поселення. — Прим. редактора.

у стозі чи оборозі, без спорудження окремої зрубнобудівлі. Розміщення сінокосів та індивідуальних пасовиськ окремо й відповідно наявність стаен і сінників доцільно: 1) при наявності вираженої висотної поясності, 2) при наявності лучних біоценозів, які сильно відрізняються за своїми екологічними умовами⁵. У певній мірі ареал сінника є протипогою й ареалові поширення оборогу, адже оборіг притаманний місцевостям, де поза межами села поряд знаходяться й сінокоси, й ділянки орної землі, при тому що в цілому переважає скотарство [16, с. 543—545; 17, с. 362, 363].

Таким чином, у специфічних фізико-географічних умовах була обрана певна стратегія розселення й природокористування, якій сприяли соціально-культурні чинники (старі села, побудовані на німецькому праві, чіткий поділ землі на селитьбу та господарські угіддя, велика розparcelьованість сінокосів). Результатом цієї стратегії став сінник. Основними морфологічними рисами сінників всіх типів є: наявність чотирьох стін та нерухомого даху; висота стін до даху коливається у різних межах, втім не перевищує 2/1; наявність примітивного настилу з гілок або дощок, кам'яних брил, зрідка дерев'яної підлоги; відсутність у стінах вікон; шпаристість стін; відсутність бантин, які з'єднують крокви [16, с. 543].

Дуже важливим є питання, чи виникли сінники самі по собі, чи в їх основу лягли інші традиційні будівлі. У цьому нам допоможе етнографічний та лінгвістичний матеріали. Побутовують різні назви цієї споруди: *sennik, stodólka, stodulka šopa, šop, šopka, štálik, štálov, koliba, kolibka* [15, с. 142]. Назва будівель не лише відображає строкатість діалектів, але також характеризує конструктивні особливості сінників, підказує її еволюцію, адже в одних і тих самих селах часто побутує декілька назв.

Ми виділяємо кілька типів сінників. Один з найбільш поширених є *stodólka (štálov, sennik, šopa)*, яка у конструктивному плані характеризується: а) відсутністю дверей або наявністю дверей на причілку, чи дверей, піднятих на 1—1,5 м над землею, які займають частину стіни та причілку; б) часта відсутність причілків з 1—2 сторін; в) високими стінами (пропорції висоти стін до висоти даху 1/0,8—1/1,5 м);

⁵ Напр., одні луки малопридатні для заготівлі сіна (на дуже рельєфних або кам'янистих ділянках), інші знаходяться у несприятливих для випасу умовах (напр. заболочені).

Іл. 1—2. Сінник-стодолка (*štálik*), с. Влколінець, округ Ружемберок, Жилінський край, Словаччина (фото І. Бойка, 2014)

г) розширенням стін знизу догори; г) відсутністю великого піддашся при вході; д) сідловидною, рідше трисхисловою формою даху; е) наближеною до квадрату формою зрубу при домінуванні розмірів у поперечному перетині 2,5/3,5—3,5/4,5 м; ж) великі шпари, які відкриті або зашпакльовані лише зі сторони, звідки дули вологі весняні вітри; з) наявність різної величини шпар переважно лише для вирівнювання стін (іл. 1, 2) [3, с. 566; 13, інв. № 12614, 17531, 27203, 38853, 75122, 75123, 80384, 80385, 50485—50489, 5501—04, 50507].

Як відомо, німецьке слово *der Stall*, окрім: «хлів, конюшня, стійло» ще має значення «повітка», «шопа», «шалаш», а у словацьких діалектах: «стодолка, засік, сезонна господарська будівля, що служить для зберігання сіна, зимування чи літування худоби» [15, с. 238]. Те саме розуміння має також слово *šopa*, тобто «споруда для складання, зберігання будь-чого, а також для прихистку домашніх тварин».

Іл. 3. Дводільна стодола (stodola), с. Коларовіце, округ Битча, Жилінський край, Словаччина (фото І. Бойка, 2014)

Слово *stodolka*, згідно з Малим словником словацької мови, означає: «господарську будову для складання землеробських речей (снопів, реманенту), гумно» [18, с. 707].

Стодолки (*шталі, шопи, сєнніки*), як свідчать етнографічні джерела, у тому числі й наш польовий матеріал, побутують у наступних природних територіях: Білі Карпати, Крупінська планіна, Стражовські верхи, Поважський Іновець, Браніско, Шіпська Фатра, долина Морави, південно-східні схили Левочу, західний схил Бахуреню. Переважають над іншими типами на Великій та Малій Фатрах, південному схилі Татр. Поряд з іншими варіантами побутують в Низьких Татрах. Що об'єднує всі ці досить різні ландшафти? Частина з них — низькогір'я, де вівчарство представлене салашництвом польовим; стодошки стояли переважно на сінокосах, які не входили до складу пасовищно-орної сівозміни, а отже залишалися поза увагою вівчарів. Для Шіпської Фатри характерне розташування сінокосів по сусідству із салашами у зоні смерекових, соснових лісів та криволісся, на сідловинах та вирівняних платоподібних ділянках, адже смуга природних полонин фактично є відсутньою через вихід на поверхню у верхньому ярусі гострих скель (сл. рl. *širya*). Таким чином, при поетапному випасі сінокісні луки не представляли собою окремої висотно-екологічної ніші, водночас спостерігалася велика їх розпарцельованість. Більшість сінокісних лук Великої Фатри залишалися не кошаровані, адже салаші перебували на гребенях середньогірних хребтів весь сезон без вираженого поетапного випасу, натомість сінники були розкидані

на дрібних штучних лісових галявинах на стрімких схилах [13, інв. № 86292, 80384, 80385, 82068; 16, с. 544]. У Татрах салаші розміщені глибоко у горах, сінокоси представляють собою знеліснені великі площі у Підтатранському підгір'ї; функціонував триетапний випас овець, в якому віддалені луки відігравали велику роль, але випас і кошарування відбувалися до початку травня та після закінчення літнього сезону, відповідно сінники використовувалися вівчарями лише для снання [8, с. 30].

Таким чином, обрана система розселення й природокористування сприяла еволюційній адаптації, результатом якої став сінник. Можемо припустити, що в основу лягло декілька споруд: стіг сіна (соломи), господарські будівлі у садибі (насамперед стодола, подекуди шпихлір⁶), елементи салашного будівництва (зокрема ватазька колиба) та сезонна стайня. Про роль стогу в генезі сінника може свідчити побутування ще у другій половині ХХ ст. так званих «плевінців» (сл. *plevinc, sennik, šora*) у рівнинній, передгірній частині Західних Карпат, у Міявській та Крупінській плоскогір'ях, Поважському Іновці⁷. Плевінці у зазначеному ареалі представляли собою без стрижневий стіг або скирту сіна (соломи), поставлені у середині зрубу або каркасного скелету, який часто обплітали лозою; плевінці переважно не мали даху. Ці споруди здебільшого стояли на віддалених полях та загумінках, часто поруч зі стодолою, на межах при багатопільній системі, а отже, як і оборіг, очевидно виконували спочатку землеробську функцію⁸. Згодом плевінці отримали дах на стовпах [13, інв. № 44646, 3825, 3913, 3833, 20875]. Враховуючи велику роль у колонізації поперечних долин та міжгірних улоговин Карпат підгірського населення, можна припустити, що саме плевінці й стали прообразом сінників-стодолок. Потрапивши до гір, до субойкумени⁹, в процесі еволюції вони перетворилися на сінники.

Другим варіантом еволюції сінників-стодолок могло бути поступове перетворення оборогів на зрубний чи каркасний сінник, який згодом на віддалені

⁶ Сл. *sýrka*.

⁷ Низькогірні гірські масиви, розташовані на півдні Словаччини.

⁸ В них зберігалися необмолочені снопи та солома.

⁹ Тобто на віддалені ділянки, де людина ночувала безпосередньо на луці під час заготівлі сіна.

них луках зменшився у розмірі. Це припущення підтверджується фактом, що з кінця ХІХ ст. на території Західних та Східних Карпат відбувається процес перетворення класичних оборогів¹⁰ на шальовані обороги, відтак на сінники. Сінники не лише втратили рухомий дах, але змінили пропорції, набуваючи прямокутної в основі форми, подекуди почали будуватися зрубною технікою. Зокрема такі зрубні обороги з 60-х рр. ХХ ст. побутують у садибах Покутсько-Буковинських Карпат; зрубні сінники з ознаками оборогу з міжвоєнного часу відомі на луках Ондавської верховини та сусідніх з нею гірських масивах¹¹ [4, с. 129; 13, інв. № 74680, 74492, 74679, 74533, 74534, 42693, 79933, 79891, 91517, 10980, 75991, 13657].

Третім варіантом виникнення сінника, очевидно, була редукція стодоли, тобто зникання току у дводільних столах, що ілюструється нашим матеріалом з Яворників¹². Там в другій половині ХХ ст.¹³ *šora* стояли на віддалених хуторах, які виникли на полянах — на місці літніх філіальних господарств. Перетворення полянських (сезонних) дворів на тривалі зменшувало кількість дворів в одному господарстві, а отже збільшувало кількість фуражу, який зберігався у єдиній садибі. Таким чином дводільна (інколи тридільна) стода використовувалася не лише для обмолоту та зберігання снопів і соломи, але також для складання сіна. Такі стода старалися ставити вздовж схилу, нижче знаходився засік на високій кам'яній підмурівці, в якій влаштовували пивницю (іл. 3—4). Відтак, після знищення натурального господарства у другій половині ХХ ст., стода поступово перетворилися на великі сінники, при цьому відпадала потреба у тоці (іл. 5). Сіно зручніше було просто стягати вниз по схилу й громадити в отвори (у стіні та у причілку). Такі сінники (*šora*) робили зі стодол або на їх зразок [14, інв. № 23727, 57380].

Іншим типом сінників є *коліби* (*koliby*). Основна частина ареалу коліб розташована: 1) у басейні верхнього Грону (у Вепорських верхах та на границі Ве-

Іл. 4. Засік дводільної стодоли в садибі У. Грушкуляка, № 971, Музей кісущького села, Словаччина (фото автора, 2012)

Іл. 5. Зруйнований сінник (*šora*) з рудиментованої стодоли, с. Коларовіце, округ Битча, Жилінський край, Словаччина (фото І. Бойка, 2014)

порських верхів, Горегронського Подолля й Зволеньської улоговини); 2) на межиріччі Старогорського потоку та Верхнього Грону (границя Горегронського Подолля, Старогорських верхів та Низьких Татр) [1, с. 104]. Коліби разом зі стодолками побутували також: 1) на границі Низьких Татр, Татр й Ліптовської улоговини (переважно у верхів'ї Гибіці та витоках Вагу); 2) на Хочі; 3) зрідка на схилах Великої Фатри [19, с. 118, 119]. В указаних ареалах колібами називають ті сінники, які мають двері у причіл-

¹⁰ Рухомий дах на стовпах.

¹¹ Ареал розселення українців та східних словаків-шаришан.

¹² Крутосхиловий гірський масив на границі Словаччини й Моравії, найвища точка г. Великий Яворник (1072 м н. р. м.).

¹³ Можливо й раніше, але ми не маємо відомостей про це.

Іл. 6. Сінник-колібка, с. Стрельніки, округ Банська Бистриця, Банськобистрицький край, Словаччина (фото І. Бойка, 2014)

Іл. 7. Сінник (koliba), с. Ліптовська Лужна, округ Ружемберок, Жилінський край, Словаччина (Фотоархів Інституту етнології та антропології САН, інв. № 18383, фото Я. Дерера, 1959)

Іл. 8. Фенілія, с. Оравська Ясеніца, округ Наместово, Жилінський край, Словаччина (фото І. Бойка, 2014)

ку та велике піддашся над ними. Коліби періодично виконували роль ватазьких колиб під час активного вегетативного періоду. Натомість *шопами* (стодолами, *стодолками*) там називали сінники без великих дверей з причілку. Шопи ніколи не виконували ролі ватазької колиби [8, с. 20]. «Шталов» могли називати й *коліби* й *стодулки*, однак при уточненні функції інформатори використовують лише назви «коліба» або «стодолка».

Сінник-коліба кілька тижнів навесні чи восени або цілий вегетативний період раз в кілька років виконувала функцію ватазької колиби, що вкупі із назвою *koliba* (подекуди *mraznica*) прозоро свідчить на користь походження цього типу сінника від зрубної (каркасної) ватазької колиби або колиби на зимарках-стійщах (*mraznicях*) [10, с. 221].

На відміну від стодолок коліби старалися поставити, зважаючи на сторони горизонту, зокрема входом повертали на південь, південний схід чи схід; старалися уникати положення входу у бік дії постійних вітрів чи сильного сезонного вітру¹⁴. Колібку ставили переважно неподалік від джерела питної води, не на рельєфних (як стодолки), а навпаки — на вирівняних ділянках. Основними морфологічними рисами колібки вважаємо наступні: а) обов'язковим є наявність великих дверей з причілку, часто розміщених асиметрично; б) майже обов'язковим є наявність великого піддашся (сц. *pručelie*); в) розмір не менше ніж 3 x 4 м; г) зруб децю витягнутої форми (переважає співвідношення довжини причілкової стіни до поздовжньої 1/1,5—1/2; г) обов'язково закриті причілки (схилом при вальмовому варіанті, або причілком при сідловидному чи 3-схиловому варіанті), на одному з причілків є одні невеличкі дверцята, іноді отвори є з двох сторін; д) відносно високий зруб (переважає висота стін до висоти даху 1/1,5—1/2); е) закривання шпар на більшій частині зрубу або наявність шпар різної товщини у різних стінах; є) розширення зрубу знизу до гори (іл. 6) [13, інв. № 13128—30, 18414].

Окрім двох основних типів сінників у Карпатах можна виокремити ще кілька. Крім того в ареалах поширення оборогу у розглянутий час відомі різні компільовані варіанти сінників та оборогів. Окрему

¹⁴ Сінник-стодолку навпаки старалися ставити причілком до головного вітру, часто фасадним причілком до стрімкого схилу.